

Reassessing Philip II's Asian Minor Campaign: A Strategic Move Against Persia or Local Hegemony?

Gholamreza Askari*

Kolsoum Ghazanfari**

Abstract

Scholars still debate the aims and motives of Philip II's campaign against the Achaemenid Greek city-states in Asia Minor. Was this campaign a prelude to an attack on the Achaemenid Empire, or was it an extension of Philip's efforts to dominate Greece and Asia Minor? Scholars have paid less attention to this question, focusing instead on Philip's perspective, his desire for revenge against the Achaemenids, and his plans for invading the Achaemenid Empire. This article presents a new perspective on Philip's invasion of the Achaemenid Empire in Asia Minor. It examines sources and research that directly or indirectly address this issue. The article aims to analyze the Macedonian king's ultimate goal and purpose. Studies show that Philip's actions in Greece were a necessary prelude to his next steps and that conquering Asia Minor and acquiring its wealth were the king's real goals. Of course, his suspicious death thwarted these goals, and the Great King seems to have played a role in it.

Keywords: Achaemenids, Philip of Macedon, Asia Minor, Artaxerxes Ochus, Darius the Great.

* Phd candidate in ancient Iranian history, Department of History, Faculty of Literature and Humanities, University of Tehran, Iran, Askari1361@gmail.com.

** Associate Professor, Department of History, University of Tehran, Iran (Corresponding Author), k.ghazanfari@ut.ac.ir

Date received: 23/08/2024, Date of acceptance: 25/01/2025

Introduction

Following the Peloponnesian Wars and the Peace of Antalcidas (which was concluded with Achaemenid support in favor of Sparta), the Achaemenid Empire under Artaxerxes II successfully consolidated its influence over Greek territories. However, internal satrapal revolts—particularly Cyrus the Younger's rebellion and the Battle of Cunaxa—weakened the empire's internal cohesion. Subsequent military campaigns, such as Agesilaus' invasion and the unrest caused by the dismissal of satraps' mercenaries (e.g., Artabazus' revolt), exposed structural weaknesses in Asia Minor. The Achaemenid kings' neglect of developments in Greece and Macedonia created an opportunity for Philip of Macedon's rise to power. After securing dominance over Greece, Philip turned his attention to the Greek city-states under Achaemenid rule in Asia Minor—an action whose motives remain debated among scholars.

According to classical Greek sources (e.g., Aeschines, Demosthenes, Isocrates, Diodorus Siculus), two main perspectives exist regarding Philip's objectives: The first views his campaign in Asia Minor as an extension of his policy to dominate Greece, interpreting it as part of Macedonian expansion. The second considers Philip's ultimate goal to be an invasion of the Achaemenid Empire, with Asia Minor serving as a stepping stone for a broader eastern campaign. These views are reflected in the works of Western and Iranian scholars, including Griffith, Errington, Borza, Anson, Worthington, Hammond, Gabriel, Briant, Dandamaev, Pirnia, Zarrinkub, Rajabi, and Imanpour.

This study re-examines these sources and analyzes existing perspectives to offer a fresh outlook on Philip II's objectives in attacking the Greek cities of Asia Minor. By focusing on historical, political, and military contexts, it aims to bridge gaps in understanding the early conflicts between Macedonia and the Achaemenid Empire and to clarify the circumstances leading to Alexander's campaign.

Materials & Methods

This study uses a descriptive-analytical method to explore Philip II of Macedon's motives for attacking Greek city-states in Asia Minor. It examines his strategic goals, including claims of "pan-Hellenic revenge" against Persia. The research assesses whether his campaigns aimed at regional expansion or a larger invasion. Ancient texts and modern historiography are analyzed thematically and chronologically (359-336 BCE). The study reconciles conflicting sources and

addresses biases like hostile Athenian views. It clarifies the link between Philip's campaigns and his imperial ambitions. The findings contribute to debates on Macedonian expansion before Alexander. Ultimately, the research offers a framework to understand Philip's geopolitical strategies in Asia Minor.

Discussion & Result

In the late 4th century BCE, Macedonian expansion under Philip II significantly heightened tensions with the Achaemenid Empire. Philip aimed to control Thrace and the northern coast of the Aegean Sea, extending Macedonian influence into Asia Minor—territory previously under Achaemenid control. This expansion threatened the empire's strategic interests, positioning Philip as the dominant power in the eastern Mediterranean and the undisputed ruler over Greece and the western parts of Asia Minor.

Despite offers of peace and alliance from Darius III to Philip's general Parmenion, Philip rejected these overtures, motivated by his economic ambitions and military plans. This defiance provoked a strong response from Artaxerxes Ochus, the Achaemenid king, and his governors, who took military steps to curb Macedonian advances. Revolts erupted in regions such as Dascylium, led by governors like Artabazus who eventually fled to Athens. Philip sought to build alliances with local rulers such as Hermias and Pixodarus, but his efforts met mixed success, with some governors reaffirming loyalty to Artaxerxes.

Fearing Macedonian dominance, the Achaemenid Empire responded to Athens' request for assistance against Philip, ordering governors in Asia Minor to resist his campaigns. These conflicts forced Philip to retreat, though he retained political control over key cities like Perinthus and Byzantium. Some scholars suggest a non-aggression pact may have been signed between Philip and Artaxerxes III before the Macedonian campaign, reflecting a tense but cautious power balance.

At the same time, the Achaemenid Empire was weakened by internal turmoil. The assassination of Ardashir Ochus, the brief reign of Arses, and Darius III's rise to power coincided with widespread rebellions in Babylon, Egypt, and Asia Minor. This instability hampered the empire's ability to effectively counter Philip's advances.

Following the Council of Corinth in 338 BCE, Philip launched a campaign against Achaemenid territories in Asia Minor, sending an advance force under Parmenion and Attalus. The campaign sparked revolts among Greek cities there,

many of which sided with Macedonia. Beyond military aims, Philip sought economic control of strategic Aegean islands to restrict the Achaemenid fleet's operations.

However, as Darius III consolidated his power, Memnon, the Achaemenid governor, regained control over most lost cities except Abydos, which remained with Macedonia. In 334 BCE, Philip was assassinated by Pausanias at a wedding—an act some historians believe was orchestrated by Darius III to delay Macedonian aggression. Philip's death triggered internal Macedonian conflicts and revolts among Greek city-states, setting the stage for Alexander's later campaigns and illustrating the fragile power dynamics of the eastern Mediterranean in this era.

Conclusion

After securing power in Macedonia and subduing internal rivals, Philip II turned his attention to expanding his territory, first targeting Greek states like Athens and Sparta. His goal was to dominate Greece and solidify Macedonian hegemony. However, economic challenges—exacerbated by the high cost of military campaigns and the poor economic state of Greek cities—pushed Philip to seek resources beyond Greece. Recognizing that Greece alone could not sustain Macedonia's growing needs, he promoted a campaign against the Achaemenid Empire, using pan-Hellenic rhetoric as a pretext.

Philip cleverly gained the support of the Greek states through the Corinthian Council, framing his ambitions as a collective revenge against Persia. However, his true aim was the conquest of wealthy Greek cities in Asia Minor. These cities offered not only tribute and taxes but also increased Philip's prestige among Greek states. The internal turmoil within the Achaemenid court, including weakened control over Asia Minor's satraps, further encouraged Philip's expansionist plans.

Though he claimed to free the Greek cities from Persian rule, Philip's actual motivation was their wealth. His campaign, however, was cut short by his sudden and suspicious assassination—a death that may have involved the Achaemenid king seeking to delay or stop Macedonian aggression.

Bibliography

Anson, E. M. (2008). "Philip II and Transformation of Macedonia: A Reappraisal". In T. Howe and J. Reames (eds.), *Macedonian Legacies: Studies in Ancient Macedonian*.

185 Abstract

- Anson, E. M. (2013). *Alexander the Great: Themes and Issues*. London and New York: Bloomsbury.
- Arrian (1884) "The Anabasis of Alexander." In *The Complete Works of Arrian*, Translated by A. Commentary, From the Greek of Arrian, London, Hodder and Stoughton
- Badi, Amir Mehdi (1985), *Greeks and Barbarians: The Other Side of History*, translated by Ahmad Aram, Tehran: Parvaz.
- Badian, Ernest (1996) "Alexander the Great between the two Thrones and Heaven: Variations on an Old Theme". In; A. Small (ed.): *Subject and Ruler: The Cult of the Ruling Power in Classical Antiquity*.
- Bengston, Herman (2009), *Greeks and Persians*, translated by Timur Ghaderi, Tehran: Mahtab.
- Bernárdez, Borja Antela (2007). "Hegemonía y Panhelenismo: Conceptos Politicos en tiempos de Filipoy Alejandro", *Dialogues d'histoire ancienne* 33/2.
- Bloedow E. (2003). Why did Philip and Alexander Launch a War against the, Persian Empire? In: *L'antiquité classique*, Tome 72.
- Borza, Eugene N. (1990). *In the Shadow of Olympus: the Emergence of Macedon*, Published by Princeton University Press.
- Borza, Eugene N. (1999). *Before Alexander Constructing Early Macedonia*, Publication of the Association of Ancient Historians 6, and Rejina Bocks Claremont California.
- Boyce, Mary (1996), *History of Zoroastrianism*, Vol. 2, translated by Homayoun Sanatizadeh, Tehran: Toos.
- Briant, P. (2002). *From Cyrus to Alexander: A History of the Persian Empire*. Translated by P. T. Daniels. Winona Lake, in: Eisenbruns.
- Brosius, M. (2003). 'Why Persia became the enemy of Macedon'. In W. Henkelman and A. Kuhrt (eds.), *a Persian Perspective: Essays in Memory of Heleen Sancisi*.
- Briant, Pierre (1998), *History of the Achaemenid Empire*, Vol. 2, translated by Mehdi Samsar, Tehran: Zaryab.
- Brunt, P. A. (1965). "The Aims of Alexander". *Greece & Rome*, Second Series, Volume 12, Issue 2, *Alexander the Great* (Oct., 1965), 205-215.
- Brusius, Maria (2002), *The Achaemenid Empire*, translated by Hayedeh Mashayek, Tehran: Mahi.
- Buckler, John (1994). *Philip II the Greeks and the King*, *Illinos Classical Studies* 19.
- Byrne, J.R. (2008), *Iran and Greece*, *Cambridge History of Iran*, Vol. 2: *The Median and Achaemenid Periods*, translated by Timur Ghaderi, Tehran: Mahtab.
- Cawkwell, G. (1978). *Philip of Macedon*, Publisher Faber & Fabe, London.
- Cawkwell, G. (2005). *The Greek Wars: Failure of Persia*, Oxford.
- Chulev, Basil (2014). *Ancient Macedonia - The Rise of Macedon*, *Macdonia Cosmopolitana*.
- Cook, John Manuel (2004), *The Achaemenid Empire*, translated by Morteza Saghebfar, Tehran: Ghoghnoous.

- Curtius Rufus, Quintius (1984). *History of Alexander*. Translated by John Yardley. London: Penguin.
- Dandamiev, Mohammad, A. (2010), *Political History of the Achaemenids*, translated by Farid Javaher Kalam, Tehran: Farzan Rooz.
- Dandamayev. M. A. (1986). "Artabazus". In: *Encyclopaedia Iranica*, available at: <https://iranicaonline.org/articles/artabazus-gk>
- Diodorus Siculus (2005), *Iran and the Ancient East in the Historical Library*, translated by Hamid Biks Shorkae and Esmail Sangari, Tehran, Jami.
- Dyakonov, Vladimir Nikolaevich (1974), *History of the Ancient World*, Vol. 2, translated by Sadegh Ansari and others, Tehran: Andishe.
- Dusinberre, Elspeth. R. (2013). *Empire, authority, and autonomy in Achaemenid Anatolia*, Cambridge university press.
- Ellis, J. R. (1976). *Philip II and Macedonian Imperialism*. London: Thames and Hudson.
- Encyclopaedia Britannica* "Paeonia"
- Errington, R. M. (1981). 'Alexander the Philhellene & Persia'. In H. J. Dell (ed.), *Studies in Honour of C. F. Edson*, 139–43. Thessaloniki: Institute for Balkan Studies.
- Errington, R.M. (1980). Reviewed Work: *A History of Macedonia*. Volume II. 550-336 B.C. by N.G.L. Hammond, G.T. Griffith, *The Classical Review*, New Series, Vol. 30, No. 1.
- Esposito, Gabriele (2022). *The Macedonian Army of Philip II and Alexander the Great, 359–323 BC*. Pen & Sword Military, Britain.
- Foster, Nicholas Ed. (2005). "The Persian policies of Alexander the Great: from 330-323 BC" LSU Master's Theses. 3315.
- Fry, Richard Nelson (2017), *Ancient History of Iran*, translated by Masoud Rajabnia, Tehran: Scientific and Cultural.
- Gabreil, Richard (2010). *Philip II of Macedonia* Published in the United States by Potomac Books, Inc.
- Griffith, G.T. (1979). G. T. Griffith, the Reign of Philip the Second, in: N. G. L.
- Hammond – G. T. Griffith (1979). *a History of Macedonia*, II, Oxford.
- Hammond N.G.L. (1994). *Philip of Macedon*, London.
- Hammond N.G.L. (1995). "Philip's innovations in Macedonian Economy" *Symbolae Osloenses* 70.
- Hammond, N.G.L.(1972). *History of Macedonia*, Vol. 1. London.
- Herodotus (1989), *Chronicles*, translated by Vahid Mazandarani, Tehran: Donyayeh Kitab.
- Heckel, W. (1992). *The Marshals of Alexander's Empire*, London.
- Heckel, W. (2006). *Who is who in the Age of Alexander the Great?* Malden, MA, and Oxford: Blackwell Publishing.
- Hornblower, Simon. (2011). *the Greek World 479 – 323 BC*, Fourth Edition. New York, NY: Routledge.

187 Abstract

- Hunt, P. (2010). *War, Peace, and Alliance in Demosthenes' Athens*. New York.
- Hunt, Peter (2010). *War, Peace, and Alliance in Demosthenes' Athens*, Cambridge.
- Imanpour, Mohammad Taghi (2014), "Political History of the Achaemenids", *Comprehensive History of Iran*, 2, Tehran, Center for the Great Islamic Encyclopedia.
- Kholod, Maxim. M. (2018). *The Macedonian Expeditionary Corps in Asia Minor (336–335 BC)*, journal *Klio*.
- Kitto, H.M. Davy (2008), *The Greeks*, translated by Siamak Aqeli, Tehran: Mahi.
- Kienast, Dietmar (1973). *Philip II. Von Makedonien und das Reich der Achaimeniden*, München, W. Fink.
- Londy, Peter. (1994). "Ancient Macedonia", *An Australian Symposium, papers of the second International Congress of Macedonian Studies*, The University of Melbourne.
- Low, Polly (2018). "Panhellenism without Imperialism? Athens and the Greeks before and after Chaeronea", *Historia* 67, the University of Manchester.
- Lynette Gail, Mitchell (1994). *The Greeks and their foreign friendships, 435-336 BC*, Durham theses, Durham University.
- Lecoq, Pierre (2018), *Achaemenid Inscriptions*, translated by Nazila Khalkhali, Tehran: Farzan Rooz.
- McQueen E. I. (1995). *Diodorus Siculus. The Reign of Philip II. The Greek and Macedonian Narrative from Book XVI. A Companion*, Bristol.
- Moloney. E.P. (2017). "The compromise of kings: Philip II and Macedonian peace" *Peace and Reconciliation in the Classical World*, London.
- Moysey R.A. (1992). 'Plutarch, Nepos and the Satrapal Revolt of 362/1 B.C.', *Historia* 41.
- Müller, Sabine (2013). "A History of Misunderstandings? Macedonian Politics and Persian Prototypes in Greek Polis-centred Perspective", *Mesopotamia in the Ancient World, Proceedings of the Seventh Symposium of the Melammu Project Held in Obergurgl, Austria, November*.
- Olbrycht, Marek Jan (2010). "Macedonia and Persia". In book: *A Companion to Ancient Macedonia*.
- Omsted, Albert T (1357), *history of the Achaemenid Empire*, translated by Mohammad Moghadam, Tehran: Amir Kabir.
- Pirnia, Hassan (2013), *History of Ancient Iran; From the Beginning to the Early Islamic Era*, Tehran, Editor.
- Parpas, Andreas P. (2013). *Alexander the Great the Dissolution of the Persian Naval Supremacy 334-331 B.C*, Dubai.
- Paspalas, S. (2006). 'The Achaemenid Empire and the Northwestern Aegean', *Ancient West and East* 5.
- Polyaenus. (1994). *Stratagems of War*, Vols. 1 and 2. Chicago: Ares Publishers.

- Roebuck, C. (1948). 'The Settlements of Philip II with the Greek States in 338 B.C.'. Classical Philology.
- Rop, Jeffrey (2017). "The Historical Context of the Reply to the Satraps Inscription" (IG IV 556) Journal of Ancient History.
- Rajabi, Parviz (2002), the Lost Millennia: From Xerxes to the Collapse of the Achaemenids, 3, Tehran, Toos.
- Sarakinski, Vojislav (2012), whither the winds blow: Philip is Persian Policies, or the lack thereof, Ziva Antika.
- Sarıkaya, Sevgi (2023). The roles of Artabazus II and his family. Mersin University Publication of the Research Center of
- Schachermeyr, F. (1973). Alexander der Grosse: Das Problem seiner Persönlichkeit und seines Wirkens. Vienna: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften.
- Schacter, D.L. (2001). The Seven Sins of Memory: how the mind forgets and remembers. Boston and New York.
- Seager, Robin and Christopher Tuplin (1980). "The Freedom of the Greeks of Asia", on the Origins of a Concept and the Creation of a Slogan Author(s): Source the Journal of Hellenic Studies, Vol. 100, and Centenary Issue.
- Seibert, J. (1998). "Panhellenischer' Kreuzzug, Nationalkrieg, Rachefeldzug Oder Eroberungskrieg? - Überlegungen zu den Ursachen des Krieges gegen Persien", in W. Will (ed.), Alexander der Grosse. Eine Welteroberrung und ihr Hintergrund. Vorträge des Internationalen Bonner Alexanderkolloquium, Bonn.
- Spawforth, A.J.S. (2007). 'The Court of Alexander the Great between Europe and Asia', in A.J.S. Spawforth (ed.), the Court and Court Society in Ancient Monarchies, Cambridge, (ed.), the Court and Court Society in Ancient Monarchies, Cambridge.
- Stylianou, P.J. (1994). "The Pax Macedonia and the freedom of the Greeks of Asia", Aeykqeia, Epeteris (Cyprus Research Centre) vol.20.
- Tarn, William Woodthorpe (1948). Alexander the great. Published by Cambridge University Press.
- Walbank, F.W. (1992). The Hellenistic World. Cambridge: Harvard University Press.
- Wieshöfer, J. (1993). Das antike Persien von 550 v. Chr. bis 650 n. Chr Zurich: Artemis & Winkler.
- Worthington, Ian (2014). By the Spear: Philip II, Alexander the Great, and the Rise and fall of the Macedonian Empire, Oxford.
- Xenophon. Hellenika. (2009). the Landmark Xenophon's Hellenika. Edited by Robert B. Strassler. Translated by John Marincola. New York: Pantheon Books.
- Zarrinkoob, Abdolhossein (2009), History of the Iranian People: Iran before Islam, Conflict with Powers, Tehran, Amirkabir.
- Zahrnt Michael (2009). "The Macedonian Background" in W. Heckel and L.A. Tritle (eds.), Alexander the Great. A New History Oxford.

بازخوانی اهداف فیلیپ دوم مقدونی در حمله به دولت‌شهرهای یونانی آسیای صغیر: رویارویی با هخامنشیان یا جاه‌طلبی‌های منطقه‌ای؟

غلامرضا عسکری*

کلثوم غضنفری**

چکیده

مساله اهداف و انگیزه‌های حمله فیلیپ دوم به دولت‌شهرهای یونانی تابع هخامنشیان در آسیای صغیر، همچنان از موضوعات مناقشه‌برانگیز در مطالعات تاریخ باستان است. این پرسش اساسی مطرح است که آیا این لشکرکشی صرفاً به عنوان مقدمه‌ای برای تهاجم به قلمرو هخامنشیان طراحی شده بود، یا ادامه تلاش‌های فیلیپ برای تسلط کامل بر یونان و آسیای صغیر محسوب می‌شد؟ در حالی که بیشتر پژوهش‌های موجود بر شعارهای انتقام‌جویانه فیلیپ از هخامنشیان و تحلیل طرح‌های او برای تهاجم به قلمرو ایران متمرکز شده‌اند، این مقاله با رویکردی نوین و با واکاوی منابع دست اول و تحقیقات معاصر (اعم از مستقیم و غیرمستقیم)، به بازخوانی اهداف واقعی فیلیپ از این حملات می‌پردازد. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که اقدامات فیلیپ در یونان در حقیقت مقدمه‌ای ضروری برای برنامه‌های گسترده‌تر او بود و تسخیر آسیای صغیر و بهره‌برداری از ثروت شهرهای ثروتمند این منطقه، هدف نهایی این پادشاه مقدونی به شمار می‌رفت. با این حال، این طرح‌های بلندپروازانه با مرگ مشکوک فیلیپ - که به نظر می‌رسد شاه بزرگ در آن نقش داشته است - ناکام ماند.

* دانشجوی دکتری، تاریخ ایران باستان، دانشگاه تهران، Askari1361@gmail.com

** دانشیار گروه تاریخ، دانشگاه تهران (نویسنده مسئول)، k.ghazanfari@ut.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۶/۰۲، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۱/۰۶

کلیدواژه‌ها: هخامنشیان، فیلیپ مقدونی، آسیای صغیر، اردشیر اوخوس، داریوش کدمان.

۱. مقدمه

پس از جنگ‌های پلوپونزی و برتری قدرت اسپارت در یونان به واسطه حمایت هخامنشیان و در پی آن نیز انعقاد صلح شاه (آنتالکیداس) بین دولت هخامنشی و دولت-شهرهای یونانی (نک. Xen Hell 5.1.31؛ کوک، ۱۳۸۳: ۳۷۲-۳۷۴) و نیز تثبیت قدرت و جایگاه سرزمین پارس در خارج از مرزهای شاهنشاهی در دوره اردشیر دوم، به نظر می‌رسید شاهنشاهی به لحاظ مسائل خارجی پیشرفت چشمگیری داشته است. اما این پیروزی‌ها خیلی زود در درون قلمرو هخامنشیان با وقوع شورش‌های داخلی شهربان‌های آسیای صغیر به‌ویژه شورش کورش کوچک و رویارویی با شاه بزرگ در نبرد کوناکسا، کمرنگ و بی‌اثر شد. اگرچه این شورش‌ها سرکوب شدند اما در ادامه باعث تهاجمات از سوی دولت‌های یونانی نظیر لشکرکشی آگزilas (Axilas) به قلمرو هخامنشی شد، مسئله‌ای که خود شکنندگی شهربان‌های آسیای صغیر را در مقابله با آنان نشان داد (نک. بویس ۱۳۷۵: ۳۶۷؛ ایمان‌پور، ۱۳۹۳: ۷۲۴؛ بنگتسون ۱۳۸۸: ۳۲۴).

با روی کار آمدن اردشیر اوخوس و لشکرکشی به یونان و مصر، برای مدتی کوتاه آرامش برقرار شد؛ اما در بعدی دیگر مرخص کردن مزدوران شهربان‌ها، برخی نظیر آرتابازوس را به شورش و پناهندگی به دولت‌های یونانی و در پی آن فیلیپ واداشت (بروسیوس ۱۳۸۸: ۴۵) که این امر خود نیز به مسئله مناقشه‌آمیزی در میان شهربان‌ها تبدیل شد. در این زمان رویدادهای داخلی و توجه شاه بزرگ به لشکرکشی‌های مصر و تب، شاهنشاهی را از توجه به مسائل یونان و مقدونیه بازداشت. همین مساله به خودی خود باعث شد فیلیپ به راحتی بتواند بر دولت‌های یونانی تسلط یابد و قدرت خود را دیکته کند و در پی آن نیز توجه خود را از امور یونان به شهرهای آسیای صغیر معطوف نماید.

با فراهم شدن چنین زمینه‌ای، حال این مساله طرح می‌شود که چرا فیلیپ مقدونی به دولت‌شهرهای یونانی تابع هخامنشیان در آسیای صغیر حمله کرد و چه اهدافی را دنبال می‌کرد؟ آیا این لشکرکشی مقدمه‌ای برای هجوم به قلمرو اصلی هخامنشی و تصرف آن بود یعنی همان اقدامی که پسرش اسکندر به آن دست زد یا صرفاً تلاشی برای تسلط بر خود یونان یا شهرهای آسیای صغیر بود؟ این مساله به نظر کمتر در منابع و تحقیقات جدید به آن پرداخته شده و پژوهشگران معاصر ضمن اشاراتی به آن بیشتر به هدف ثانویه فیلیپ

بسنده کرده‌اند. در پاسخ به این پرسش فرضیه‌ای که مطرح می‌شود آن است که هدف فیلیپ پس از تسخیر یونان سلطه بر شهرهای آسیای صغیر و به دست آوردن ثروت آن شهرها بود که می‌توانست در آینده چشم‌انداز مطلوبی را برای دولت نوپای مقدونی که هدف آن تهاجم به شاهنشاهی هخامنشی بود، داشته باشد.

اهداف و انگیزه‌های تهاجم فیلیپ مقدونی به شهرهای یونانی آسیای صغیر که در تصرف هخامنشیان بودند، به صورت کوتاه و فشرده در منابع کلاسیک یونان از جمله خطابه‌های آیسکین (Aeschines)، دموستنس (Demosthenes)، ایزوکرآتس (Isocrates)، دیودور سیسیلی (Diodorus Siculus)، ژوستن (Justin)، تئوپومپوس (Theopompus)، پولیبیوس (Polybius) و آریان (Arrian) در حین بحث از مسائل نظامی و سیاسی مربوط به فیلیپ دوم و دولت‌های یونانی به‌ویژه آتن آمده است. پژوهشگران بر اساس این منابع به‌صورت کلی نظرات مختلفی ابراز کرده‌اند که آن‌ها را می‌توان به دو دسته تقسیم کرد:

نخست آثاری که هدف فیلیپ را تنها تسلط بر یونان، و حمله وی به شهرهای آسیای صغیر را به واسطه پیوستگی آن‌ها به یونان می‌دانند. ایس بیشتر به دوران فیلیپ و اقدامات وی در راستای تثبیت و جایگاه قدرت مقدونی در میان یونان می‌پردازد و معتقد است که آسیای صغیر می‌توانست اهداف نظامی و اقتصادی درخور توجهی در جهت شهرت و قدرت فیلیپ به ارمغان بیاورد (Ellis, 1976: 92 & 208). از دیدگاه گریفیث سیاست فیلیپ برای تهاجم به شاهنشاهی هخامنشی، انتقام از هخامنشیان و آزاد کردن شهرهای یونانی بود (Griffith, 1979: 340). ارینگتون قائل به این نظریه است که قصد و نیت فیلیپ از طرح تهاجم به آسیا، به راه انداختن نمایشی برای تسلط بر یونان بود (Errington, 1981: 69-88). برزا سرزمین اصلی یونان را تنها توقفگاهی در راه فیلیپ به سمت سرزمین‌های آسیای صغیر می‌داند (Borza, 1990: 228). بروسیوس هدف نهایی فیلیپ را از مبارزه با هخامنشیان تسلط کامل وی بر یونان معرفی می‌کند (Brosius, 2003: 237). آنسون قائل به این نظریه است که هدف فیلیپ از نبرد با هخامنشیان تسلط بر آسیای صغیر و اقتصاد آن بود (Anson, 2008: 18). ساراکینسکی استدلال می‌کند که فیلیپ دوم به هدفی فراتر از شهرهای آسیای صغیر فکر نمی‌کرد (Sarakinski, 2012: 83). به‌نظر ورتینگتون، تسلط بر شهرهای آسیای صغیر برای فیلیپ که در آرزوی ثروت بود، امری منطقی به‌نظر می‌رسید (Worthington, 2014: 104). بلودو ذکر می‌کند که قصد فیلیپ از رویارویی با هخامنشیان انتقام از آن‌ها به جهت تهاجم به یونان بود (Bleodow, 2003: 23).

دسته دوم پژوهشگرانی هستند که بر این باورند که حمله به قلمرو هخامنشیان در اصل مد نظر بوده و هجوم به شهرهای آسیای صغیر در این بین تنها حکم تسلط او بر یونان و سپس حرکت به شرق را داشت. از نظر هاموند فیلیپ مقدونی قصد از بین بردن شاهنشاهی هخامنشی را داشته است و تصرف آتن و شهرهای یونانی نیز در راستای همین هدف بود (Hammond, 1994: 74,130). گابریل بر آن است که فیلیپ یونان را برای سلطه بر شهرهای آسیای صغیر و رویارویی احتمالی با هخامنشیان می‌خواست (Gabreil, 2010: 176,182,225). پیر بریان سیاست مقدونیه را در این زمان بسیار مجهول و نامعلوم می‌داند و در افعال و کردار فیلیپ هیچ عاملی را نمی‌بیند که نشان دهنده نیت او مبنی بر به اجرا گذاشتن نظریه ایزوکرآتس که با شدت و حرارت تمام خواستار لشکرکشی مقدونیه به آسیای صغیر بود، باشد (بریان، ۱۳۷۷، ۲: ۱۴۴۵-۱۴۴۶). به عقیده داندامایف، هدف فیلیپ آزاد کردن شهرهای یونانی آسیای صغیر از تسلط پارسیان بود و به همین بهانه نیز لشکری متشکل از ده هزار نفر به رهبری پارمینون به آسیای صغیر فرستاد (داندامایف، ۱۳۸۹: ۴۱۸).

پژوهشگران ایرانی نیز به این مقوله پرداخته‌اند که از جمله می‌توان به حسن پیرنیا اشاره کرد که از دیدگاه وی فیلیپ خیال تسخیر ممالک پارسیان را داشت (پیرنیا، ۱۳۹۲: ۱۰۶). عبدالحسین زرین‌کوب نیز در ذکر حوادث مربوط به اردشیر سوم با بیان این که فیلیپ پادشاه مقدونی به این اندیشه افتاده بود که تمام یونان را به انقیاد درآورد، اظهار می‌دارد که فیلیپ درصدد بود یونانیان را برای تسخیر آسیا مجهز سازد (زرین‌کوب، ۱۳۸۸: ۲۰۰). پرویز رجبی بر این باور است که فیلیپ پس از امتناع آرسس پادشاه هخامنشی از جبران کمکی که قبلاً اردشیر سوم به اهالی پریتوس در نبرد با او کرده بود، درصدد آزادسازی شهرهای یونانی در دست هخامنشیان در آسیای صغیر برآمد (رجبی، ۱۳۸۱: ۱۱۹-۱۲۰). ایمان‌پور نیز در توضیح اوضاع سیاسی مقدونیه و خطر بالقوه آن برای شاهنشاهی هخامنشی بیان می‌کند که فیلیپ با استفاده از رقابت‌های سیاسی دربار هخامنشی که در آن زمان گرفتار آن شده بود، با شعار آزادسازی شهرهای یونانی، ولی در واقع با مقاصد دیگر آماده حمله به قلمرو شاه بزرگ شد (ایمان‌پور، ۱۳۹۳، ۲: ۶).

بیشتر این تحقیقات با توجه به منابع یونانی مساله خود را معطوف به نگاه فیلیپ و شعار انتقام‌جویی از هخامنشیان به دلیل تهاجماتی که به یونانیان داشت، کرده‌اند. اما پژوهش پیش رو سعی بر این دارد که با واکاوی منابع و تحقیقاتی که به صورت مستقیم یا غیرمستقیم به این مساله پرداخته‌اند، چشم‌اندازی بدیع در خصوص تهاجم فیلیپ به قلمرو هخامنشیان در

بازخوانی اهداف فیلیپ دوم مقدونی ... (غلامرضا عسکری و کلثوم غضنفری) ۱۹۳

آسیای صغیر با این نگاه که به تحلیل هدف و غایت نهایی پادشاه مقدونی بپردازد، ارائه کند. همچنین از اهداف این پژوهش پر کردن شکاف و کمک به آگاهی ما از رویدادها و شرایط آغاز درگیری نظامی بین مقدونیه و شاهنشاهی هخامنشی در آستانه لشکرکشی اسکندر مقدونی است که می‌تواند در روشن‌تر شدن حواشی این دوران مفید واقع شود.

۲. روش پژوهش

روش پژوهش توصیفی-تحلیلی و شیوه جمع‌آوری اطلاعات مبتنی بر مطالعات کتابخانه‌ای است. پس از بررسی متون و منابع کتابخانه‌ای مرتبط با موضوع، داده‌ها دسته‌بندی و سپس مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است.

۳. روابط هخامنشیان با مقدونیه تا روی کار آمدن فیلیپ دوم

از زمانی که آمیتاس (Amyntas) مقدونی در حدود سال‌های ۵۱۱-۵۱۲ ق.م سیادت هخامنشیان را پذیرفت، مقدونی‌ها و پارسیان با هم در ارتباط بودند. انقیاد مقدونیه بخشی از عملیات نظامی هخامنشیان در بالکان بود که توسط داریوش یکم در ۵۱۳ ق.م برای تسلط بر سکاها در شمال رود دانوب رقم خورد (نک. Müller 2013: 464). داریوش یکم قبل از بازگشت به آسیای صغیر^۱ یکی از فرماندهان خود به نام مگابازوس را در اروپا گذاشت که وظیفه مهم وی انجام فتوحات در بالکان بود. مگابازوس پس از مدتی فرستادگانی را نزد آمیتاس مقدونی فرستاد و خواستار آب و خاک شد که مقدونی‌ها تسلط هخامنشیان را پذیرفتند.

مقدونی‌ها احتمالاً متعلق به گروهی از مردم در غرب آناتولی و حوزه دریای اژه بودند که هخامنشیان به آنان یائونا^۲ می‌گفتند. به نظر می‌رسد که مقدونی‌ها به‌طور خاص یائونا تاکابارا (Yauna Takabara) نامیده شده‌اند، این اصطلاح برای نخستین بار در کتیبه سه زبانه مقبره داریوش یکم در نقش رستم (DNa) ذکر شده است. واژه تاکابارا به معنای پوشش سر به مانند سپر است که کائوسیا (Kausia) (کلاه) مقدونی و پتاسوس (Petastos) تسالیان (Thessalian) را به یاد می‌آورد. بنابراین پارسیان شکل کائوسیا را به سپر تشبیه کرده‌اند (Olbrycht 2010: 344). هرودوت مقدونیه را جزو قلمرو هخامنشیان شمرده است (کتاب اول، ۶:۴۴). تهاجمات هخامنشیان به یونان به‌طور غیرمستقیم منجر به قدرت‌یابی مقدونیه

شد. اقامت خشیارشا در مقدونیه در سال ۴۸۰ ق.م به تقویت رابطه بین اسکندر یکم و وی کمک کرد (Müller 2013: 464; Hammond 1994: 64). مقدونی‌ها پس از مدتی در دربار خود از هخامنشیان الگوبرداری کردند. چنانچه در سکه‌ها پادشاه مقدونیه با شمشیر کوتاهی از نوع پارسی نقش شده است. برخی از مصنوعات یافت شده در گورهای سندوس (Sandus) و ورجینا (Virginia) تأثیر هخامنشیان را در اواخر قرن ششم و اوایل قرن پنجم ق.م نشان می‌دهد (Paspalas 2006: 100). علاقه فیلیپ دوم به دولت و سنت دربار پارس به گونه‌ای بود که به‌نقل از فیلودموس (Philodemus) نویسنده آتنی در کتاب رتوریکا (Retorica) (۲۶۱)، ارسطو او را از الگو گرفتن سلطنت هخامنشیان در دربار برحذر داشت (Spawforth 2007: 90-91). می‌توان از چند همسری فیلیپ تا ایجاد واحدهای نظامی خاص توسط این پادشاه را الگوبرداری از هخامنشیان قلمداد کرد (Kienast 1973: 237-244).

۴. دلایل لشکرکشی فیلیپ علیه هخامنشیان

فیلیپ فرزند آمیتاس سوم در ۳۸۲ ق.م به دنیا آمد و در ۳۵۹ ق.م فرمانروای مقدونیه شد. اولین اقدام فیلیپ در زمان حمله پائونی‌ها^۳ و تراکی‌ها به مقدونیه صورت گرفت که نیمه شمال غربی مقدونیه را تصرف و غارت کردند (Hammond & Griffith 1979: 213). وی حملات پائونی‌ها، تراکیه‌ای‌ها و یونانی‌ها را که از مدعی سلطنت مقدونی به‌نام آرگئوس^۴ حمایت کرده بودند، عقب راند (Esposito 2022: 22). پس از آن جاه‌طلبی فیلیپ برای تسلط بر یونان با اشغال آمفیپولیس^۵ در سال ۳۵۷ ق.م آغاز و با شکست نیروهای یونانی در نبرد خرونه (Cheronee) واقع در بئوسی یونان، در سال ۳۳۸ ق.م پایان یافت (کیتو ۱۳۸۷: ۱۸۹). اما فیلیپ از چه زمانی به‌طور جدی به فکر لشکرکشی به آسیای صغیر افتاد؟ آیا در واقع قصد لشکرکشی علیه شاه بزرگ را داشت؟ یا اقدام وی بیشتر جنبه نمایشی و به هدف تسلط بر یونان یا آسیای صغیر بود؟

درست همزمان با قدرت‌یابی فیلیپ در مقدونیه، در یونان افرادی برای همدستی یونانیان علیه هخامنشیان دست به سخنرانی زدند که نام‌آورترین آنان ایزوکرآتس آتنی بود. وی در سخنرانی‌های خود یونانیان را به اتحاد سراسری علیه هخامنشیان فرا خواند. در برابر این کار، بسیاری دوستی و زر پارسیان را به همکاری با همسایگان خویش برتری می‌دادند که از آن میان می‌توان به دموستنس اشاره کرد (فرای ۱۳۹۶: ۲۱۵). ایزوکرآتس از نوشته‌های گزنفون در این زمینه بهره برد. گزنفون قبلاً در هلنیکا با طرح این ادعا که پادشاه پارس

بازخوانی اهداف فیلیپ دوم مقدونی ... (غلامرضا عسکری و کلثوم غضنفری) ۱۹۵

ثروتمندترین مرد جهان است، اما ارتش وی ضعیف و قبلاً این ناکارآمدی در لشکرکشی ده هزار یونانی خود را نشان داده، خواستار اتحاد یونانیان به رهبری جیسون (Jason) جبار فیره (Phera)، در تسالی واقع در آسیای صغیر، علیه شاه بزرگ شده بود. مساله‌ای که به دلیل عدم پذیرش رهبری جیسون با شکست مواجه شد (Xen Hell 6.1.12). بنابراین ایزوکراتس با استناد به این نوشته‌ها، یونانیان را به دلیل ضعف درونی پارسیان و در راستای به دست آوردن ثروت بیشتر تحریک به پذیرش رهبری فیلیپ و اتحاد علیه شاه بزرگ کرد (Sarakinski 2012: 59).

در منابع برای نخستین بار دیودور در سال ۳۴۶ ق.م پس از گزارش خود از پایان جنگ میان فیلیپ و تسالی‌ها با فوکایی‌ها در نزدیکی یونان، از تمایل فیلیپ به عنوان فرماندهی یونانی‌ها برای رهبری جنگ علیه پارسیان صحبت کرد (دیودور، ۶۲۱.۵.۱۶). وی هدف فیلیپ از لشکرکشی به آسیا را انتقام هجوم خشیارشا به یونان در سال ۴۸۰/۴۷۹ ق.م ذکر می‌کند. بعید بود فیلیپ می‌توانست با شعار انتقام پیشرفتی داشته باشد، مگر این که بحث انتقام و آگاهی از توهین خشیارشا تا آن زمان بسیار زنده بوده باشد (Bloedow 2003: 264)؛ Stylianou 1994: 13. نوشته‌های دیودور در مورد این تصمیم چندان قابل قبول نمی‌باشد؛ چه فیلیپ در این زمان هنوز به عنوان قدرت هژمون در یونان انتخاب نشده بود و جاه‌طلبی‌های وی و مخالفت‌های آتن می‌توانست به منافع مقدونیه آسیب برساند. دیودور به احتمال بسیار، از پایان داستان فیلیپ باخبر بوده و ممکن است از نظریات شخصی خود در مورد این رویدادها بهره برده باشد. همچنین می‌توان به خطابه‌های دموستنس استناد کرد که هیچ اشاره‌ای به طرح حمله به قلمرو پارسیان توسط فیلیپ در این برهه زمانی نکرده است. زیرا وی که در پی مقابله با تحرکات فیلیپ بود، با بیان این سخن که فیلیپ در صدد لشکرکشی به قلمرو شاه بزرگ است، می‌توانست شاه بزرگ را تحریک به نبرد با فیلیپ و اتحاد با آتن کند.

کاوکول و الیس با استناد به گفته دیودور، سال ۳۴۶ ق.م را زمانی محوری برای فیلیپ می‌دانند و معتقدند که در همین سال نخستین بار طرح‌های ضد پارسی برای حمله به شاهنشاهی هخامنشی مطرح گردید (Cawkwell 1978: 112; Ellis 1994: 261). «تاریخ فیلیپ» (History of Philip) اثر تئوپومپوس منبعی معتبر برای این دوره بود که مورخان بعدی از آن استفاده کرده‌اند. هر آنچه که وی و دموفیلوس (Demophilus) در تاریخ جنگ علیه فوکایی‌ها (History of the war against Phocis) در مورد نیات فیلیپ در سال ۳۴۶ ق.م

نوشته‌اند به احتمال بسیار زیاد مربوط به پس از ۳۳۶ ق.م بوده است که آن را جابه‌جا یا به اشتباه نگاشته‌اند (برای توضیح نک. Hammond 1973: 74)، یعنی زمانی که فیلیپ به عنوان فرمانده یونانیان انتخاب و برخورد وی با نمایندگان شاه بزرگ، شهربان‌ها، در آسیای صغیر قابل تصور بود. همچنین فیلیپ برای به دست آوردن چنین قدرتی، می‌بایست طی یک شورای عمومی همه یونانیان و همچنین اعلامیه صلح مشترک را آغاز می‌کرد که وی نه تنها در این زمان نتوانست چنین شورایی را شکل دهد، بلکه صلح مشترک جدید در آن شرایط با منافع او سازگار نبود (Griffith 1979: 340).

پولیپوس یکی دیگر از مورخانی است که در قرن دوم ق.م از تهاجم فیلیپ مقدونی به قلمرو هخامنشیان سخن به میان آورده است؛ یعنی هنگامی که ظاهراً فیلیپ برنامه لشکرکشی علیه شاه بزرگ را تدارک دیده بود. البته از این که پادشاه مقدونی چه زمانی تصمیم به این طرح گرفت، سخنی نمی‌گوید (Bloedow 2003: 264). زیبرت نویسنده آلمانی در توضیح پیشینه جنگ پارسیان و مقدونیه بر نظریه پولیپوس تأکید زیادی می‌کند و سه مسأله را مطرح می‌کند: (۱) علل (۲) بهانه و (۳) شروع. وی در طرح ادعاهای خود علت اصلی جنگ فیلیپ با پارسیان را سیاست فتح و آرزوی او برای گسترش بیشتر یعنی سیاست امپریالیستی می‌داند و نبرد انتقامی فیلیپ را انگیزه تبلیغاتی از سوی وی ذکر می‌کند (Siebert 1998: 27). والبانک نیز به پیروی از پولیپوس نقشه فیلیپ برای حمله به شهرهای آسیای صغیر و قلمرو هخامنشیان را ناشی از عقب‌نشینی یونانیان تحت فرماندهی گزنفون می‌داند و معتقد است که این مسئله فیلیپ را تشویق به تهاجم به قلمرو هخامنشیان کرد (Walbank 1992: 13). برخی دیگر بر ابعاد مذهبی جنگ فیلیپ تأکید می‌کنند (نک. بویس ۱۳۷۵: ۲: ۴۱۱). بادیان نیز در اظهارنظری مبهم ابراز می‌دارد که هدف فیلیپ چیزی فراتر از جنگ صلیبی پان‌هلنیک نبوده است و اسکندر در نظر وی به عنوان رهبر جنگ صلیبی بوده که مجبور شد با آزمون و خطا سیاست پدرش را دنبال کند و او را به طور اجتناب‌ناپذیری متعهد به سیاست رهایی آزادی یونانیان آسیا کند (Badian 1996: 43). سیاست فیلیپ در یونان نتوانست ثبات به ارمغان بیاورد و در این سال هیچ مدرکی دال بر این که وی طرح حمله به آسیا را داشت، وجود ندارد. باید افزود که سال ۳۴۶ ق.م سال بسیار مهمی برای سیاست فیلیپ در قبال یونان بود. در این تاریخ سومین جنگ مقدس، بین تبای‌ها و فوکایی‌ها، به پایان رسید. به این معنا که فیلیپ کنترل شورای آمفکتیونی دلفی^۶ را در دست گرفت؛ علاوه بر این، سال صلح فیلوکراتس^۷، یعنی سالی که جنگ‌های آتن و فیلیپ با

صلح فیلوکراتس ختم شد. احتمالاً عدم مداخله هخامنشیان در این برهه در امور یونان به دلیل این باور بود که شاه بزرگ اعتقاد داشت فیلیپ یونان را تحت کنترل خود نگه می‌دارد و بنابراین، به نفع پارسیان بود که به دولت‌های یونانی در برابر پیشروی مقدونیه کمکی نفرستد (Hornblower 2011: 270). اما با حذف عمدی اردشیر اوخوس از صلح فیلوکراتس در ۳۳۸ قبل از میلاد، فیلیپ موقعیت خود را به عنوان تنها میانجی در مسائل سیاسی یونان تثبیت کرد (Buckler 1994: 338-340). البته طرح حمله به هخامنشیان در شورای کورنت فاقد هرگونه مبنای قانونی بود، زیرا که منطق یا دلیل خوبی برای وادار کردن یونانیان به جنگ با پارسیان وجود نداشت (Griffith 1979: 629).

برخی از پژوهشگران با اشاره به کتیبه پاسخ به شهربان‌ها^۸ که خود نیز مورد مناقشه هست، معتقدند که اندکی پس از تأسیس اتحادیه کورنت، فیلیپ به عنوان فرمانروای یونان و رهبر جنگ علیه هخامنشیان انتخاب شد (Rop 2017: 316). نکته قابل توجه این است که در کتیبه پاسخ شهربان‌ها، هیچ نشانه‌ای از وضعیت جنگی بین اتحادیه و پارسیان دیده نمی‌شود. بنابراین این کتیبه بخشی از تبلیغات فیلیپ بود که تسلط وی بر یونان را به عنوان پاسخی به دشمنی با هخامنشیان نشان دهد.

بروسیوس با تحلیل انگیزه‌های سیاسی فوری فیلیپ برای اعلام جنگ علیه شاهنشاهی هخامنشی نتیجه می‌گیرد که: جنگ فیلیپ با هخامنشیان هیچ ربطی به انتقام حمله خشیارشا یا آزادی یونانیان آسیا نداشت. یونانیان، توسط فیلیپ مجبور شدند با جنگ با دشمنی موافقت کنند که به تازگی توسط آن‌ها به عنوان متحد شناخته شده بود. دلیل این‌که فیلیپ خواهان جنگ با پارسیان بود، دور نگاه داشتن ایران از سیاست یونان بود (Brosius 2003: 237). البته در رد این ادعا باید گفت، این استدلال جز اهداف کوتاه مدت فیلیپ بود. زیرا کنترل یونان چیزی را برای فیلیپ به ارمغان نمی‌آورد و او ثروت چندانی از یونان به دست نیاورد.^۹ بیشتر شهرهای یونان، کوچک و فقیر بودند و به سختی می‌توانستند نیازهای اساسی خود را تأمین کنند. مقدونیه برای فتح آن‌ها ثروت اندک به دست آورد و هزینه قابل توجهی متحمل شد. اگر فیلیپ به دنبال جلال و ثروت بود، حمله به شهرهای آسیای صغیر برای وی بسیار منطقی‌تر و سودمندتر بود (Worthington 2014: 104). بنابراین این مساله مبرهن است که فیلیپ برای به دست آوردن ثروت، به تهاجم علیه هخامنشیان روی آورد و این احتمال بیشتر صدق می‌کند که وی قصد داشت تنها در آسیای صغیر فعالیت کند تا وضعیت مالی خود را بهبود بخشد (Ibid: 105). بدون شک ثروت آسیا در برنامه‌های فیلیپ جایگاه

ویژه‌ای داشت. بر این اساس، سرزمین اصلی یونان تنها توقفگاهی در راه او به سمت سرزمین‌های آسیای صغیر بود (Borza 1990: 228; Foster 2005: 32; Gabreil 2010: 176, 225). فریتز شاکرمیر و جک الیس نیز همین استدلال را مطرح کردند که هدف نهایی فیلیپ کسب ثروت آسیای صغیر و نگرانی‌های او همیشه بر نیازهای مقدونیه متمرکز بود (Ellis 1976: 228-229; Schachermeyr 1973: 60). در ادامه باید به هدف مهم تشکیل اتحادیه کورنت در سال ۳۳۸ ق.م یعنی اتحادیه آزادسازی شهرهای یونانی تحت سلطه هخامنشیان گریزی زد. خود این شعار بدون شک آسیای صغیر را مورد مناقشه قرار می‌دهد؛ زیرا شهرهای یونانی از دیرباز در این نقطه تحت سلطه هخامنشیان بودند و فیلیپ نیز با همین شعار آزادسازی، نیرویی به آسیای صغیر گسیل کرد (Stylianou 1994: 201; Cawkwel 2005: 141). اما طرح چنین مسائلی برای فیلیپ چه مزایایی داشت؟ بدون شک ثروت فراوان شهرهای آسیای صغیر در خزانه‌داری پارسیان در ساردیس، خراجی که به پادشاه هخامنشی می‌پرداختند و هم این که در صورت پیروزی می‌توانست غنایم زیادی برای پادشاهی تازه تأسیس خود به دست آورد، نقش مهمی داشت. شاید مهم‌تر از آن، وی به خوبی از تأثیرات سیاسی جامعه نظامی که ساخته بود، آگاه بود. اکنون بخش عمده‌ای از شهروندان مقدونیه که سهم عمده‌ای در گسترش مقاصد نظامی وی داشتند می‌بایست به لحاظ اقتصادی و نظامی تقویت می‌شدند (Ellis 1976: 92 & 208). برای این کار او قصد داشت به شهران‌های هخامنشی در آسیای صغیر که از آتن علیه او (در حمله به بیزانتیوم و پریئتوس) حمایت می‌کردند، حمله کند، که در واقع هدف اصلی وی همین مساله بود (Olbrycht 2010: 351). براساس داده‌های تاریخی، در آن زمان نیز هیچ مدرکی وجود ندارد که نشان دهد فیلیپ هرگز به چیزی فراتر از سواحل ایونی اندیشیده باشد، بنابراین وی سیاست سستی تسلط بر دریای اژه را دنبال می‌کرد (Buckler 1994: 336-346).

انگیزه‌های سیاسی برای تهاجم برنامه‌ریزی شده فیلیپ هر چه بوده باشد، انگیزه‌های اقتصادی به اندازه کافی برای پادشاه مقدونی مبرهن و روشن بود. شاهنشاهی هخامنشی به مدت دو قرن ثروت آسیا را در دست داشت و انبوهی از ثروت در شهرهای آسیای صغیر وجود داشت. فیلیپ می‌دانست هرچند ممکن است این شهرها به سختی به تصرف مقدونیه درآیند، لکن وقتی ارتش وی به آسیای صغیر حمله کند، به ثروت هنگفتی دست خواهد یافت.

حال این پرسش مطرح می‌شود که آیا شاهنشاهی هخامنشی آن‌گونه که اغلب تصور می‌شود، در معرض سقوط بود؟ پژوهش‌های اخیر نشان می‌دهد ایران هخامنشی آن‌گونه که ادعا می‌شود حکومت ضعیفی نبود (Wieshofer 1993; Briant 2002: 762-8). در روایات سنتی، اغلب از وضعیت شاهنشاهی هخامنشی در قرن چهارم ق.م به عنوان دوران ناآرامی‌ها و افول سیاسی یاد شده است.^{۱۰} این تصویر در دهه‌های اخیر مورد چالش قرار گرفته است. شورش چهار شهربان پارسی در آسیای صغیر (داتامس (Datames)، آریوبرزن (Ariobarzen)، اوتوفراداتس (Autophradates) و اورنداس (Orandas) در زمان سلطنت اردشیر دوم در طول دهه ۳۶۰ ق.م همچنان مورد مناقشه است. این مساله نشأت گرفته از تبلیغات خطبای یونانی بود (داندامایف ۱۳۸۹: ۴۰۰-۴۰۱) که به مخاطبین خود بالاخص فیلیپ دوم مقدونی خط و نشان دهند که شاه بزرگ آن‌گونه که در ظاهر به نظر می‌رسد، قدرتمند نیست. البته نوشته‌های خطیبان و نویسندگان یونانی مغشوش و متناقض هستند و نمی‌توان به نتیجه مناسبی در زمینه افول سیاسی درونی شاهنشاهی هخامنشی در قرن چهارم ق.م دست پیدا کرد (بریان ۱۳۷۷، ۲: ۱۳۸۴). آن‌چه مبرهن است، عظمت و گستردگی شاهنشاهی که از غرب آسیا و مصر تا سند امتداد داشت برای هرکسی جز متعهدترین فاتحان، ترسناک بود و نگرانی‌های فیلیپ در مورد سرزمین خود و یونان که به سختی توانسته بود اتحاد آن را شکل دهد مانع از هرگونه تلاش برای تسخیر کل شاهنشاهی هخامنشی می‌شد و فیلیپ با توجه به مشکلات عدیده‌ای که در یونان داشت و هنوز لاینحل مانده بود، تنها هدفش به‌دست آوردن ثروت شهرهای آسیای صغیر بود. علاوه بر آن در زمان اردشیر اوخوس و آغاز سلطنت داریوش سوم، هخامنشیان هنوز به عنوان یک عامل سیاسی مهم در سرزمین اصلی یونان تلقی می‌شدند (Olbrycht 2010: 349). چنان‌چه دموستنس در طرح حمله فیلیپ به خرسونه (Chersonese) در منطقه تراکیه اظهار می‌کند که ادعای آتنی‌ها در مورد این منطقه نه تنها توسط یونانیان بلکه توسط پادشاه پارسیان نیز موجه و در واقع مشروع بود. مسلماً نام بردن از پادشاه پارس در این زمینه تأکیدی است بر جایگاه و تأثیرگذاری پادشاه هخامنشی در امور یونان و در این جاست که وی اولین بار پارس را به‌عنوان یک متحد به تصویر می‌کشد (Moysey 1992: 165; Errington 1980: 79-80).

به هر حال پس از مدتی و در پی گسترش قدرت مقدونیه تضاد منافع بین سلطنت فیلیپ و شاهنشاهی هخامنشی به‌ویژه در تراکیه و ساحل شمالی دریای اژه، به‌شدت آشکار شد. در واقع با در دست گرفتن تراکیه، قدرت مقدونیه دیر یا زود در آسیای صغیر گسترش

پیدا می‌کرد. فیلیپ اشغال تراکیه را برای جلوگیری از هرگونه تهاجم هخامنشیان علیه مقدونیه در آینده نزدیک برای خود ضروری می‌دانست (Gabreil 2010: 182). در واقع یک لشکرکشی موفق، اما محدود، برای پادشاه مقدونی که فردی فرصت‌طلب بود مقدونیه قدرتمندی را ایجاد می‌کرد (Brunt 1965: 207-208) که پادشاه آن حاکم مطلق یونان و سواحل غربی آسیای صغیر بود و او را به قدرتی بلامنازع در شرق مدیترانه تبدیل می‌کرد (Anson 2008: 18؛ Rhodes and Osborne 2007: 422-423). علاوه بر این موارد، شواهد دیگری نیز از جاه‌طلبی‌های او که محدود به آسیای صغیر بود، وجود دارد و از آن میان می‌توان به نوشته دیودور اشاره کرد. زمانی که پارمینون، در پاسخ به پیشنهاد داریوش پس از شکست ایسوس برای واگذاری تمام قلمرو غرب فرات به اسکندر و دادن یکی از دخترانش به وی، به‌عنوان بخشی از اتحاد، از اسکندر خواست با درخواست شاه هخامنشی موافقت کند، از این کار امتناع کرد (دیودور، ۷۰۰.۱.۵۴.۱۷). شاید به این دلیل که پارمینون از قبل از نیات فیلیپ خبر داشت (ثروت آسیای صغیر) و دیدگاه وی را مد نظر قرار داده بود (Heckle 2006: 190).

۵. واکنش اردشیر اوخوس و شهربان‌های آسیای صغیر به قدرت‌یابی فیلیپ مقدونی

اردشیر اوخوس/سوم پس از روی کار آمدن برای جلوگیری از اغتشاشات شهربان‌ها فرمان داد تا چریک‌هایی را که در آسیای صغیر به خدمت گرفته بودند، مرخص کنند. بیشتر شهربان‌ها اطاعت کردند فقط آرتاباذ شهربان داسکیلوم (Dascylium) نپذیرفت و به کمک آتنی‌ها در سال ۳۵۶ ق.م سر به طغیان برداشت^{۱۱} (فرای ۱۳۹۶: ۲۱۴؛ Sarikaya 2023: 344). و پس از مدت کوتاهی به فیلیپ که همزمان با اردشیر اوخوس در شمال یونان به سلطنت رسیده بود، پناه برد (داندامایف، ۱۹۸۶: ۲). فیلیپ نیز محلی را برای آرتابازوس و دامادش ممنون، فراهم کرد (Curtius Rufus 3.7.11). اقدام دیگر فیلیپ جلب نظر حاکمان محلی آسیای صغیر برای رویارویی با شاه بزرگ یا تحریک آن‌ها به شورش بود. هرمیاس در آتارنیوس (Atameus) و پیکسودارس (Pixodarus) در کاریا (Caria) مورد توجه وی قرار گرفتند که پیکسودارس پس از مدت کوتاهی تسلیم اردشیر شد و هرمیاس که دموستنس وی را عامل و محرم تدارکات فیلیپ علیه اردشیر سوم می‌نامد، به‌دست ممنون شهربان ساحلی آسیای صغیر اسیر و در سال ۳۴۱ ق.م در شوش به قتل رسید (Olbrycht 2010: ۳۴۱).

بازخوانی اهداف فیلیپ دوم مقدونی ... (غلامرضا عسکری و کلثوم غضنفری) ۲۰۱

348). شاهنشاه هخامنشی که نگران قدرتمندی فیلیپ بود، در سال ۳۴۰ ق.م و در هنگام تهاجم شاه مقدونی به پریئتوس و بیزانتیوم (Byzantium) به درخواست آتن که خواستار اتحاد با او علیه فیلیپ شده بود، پاسخ مثبت داد و به شهریان‌های خود در آسیای صغیر دستور مقابله با تحرکات فیلیپ را صادر کرد. در واقع گسترش قدرت فیلیپ باعث ایجاد ترس در بین آتنی‌ها و هخامنشیان مبنی بر تغییر موازنه قدرت در دریای اژه شده بود (Squillace 2010: 69-80). بنابراین شاه بزرگ از طریق شهریان‌های خود تحرکات فیلیپ را از نزدیک دنبال و اقداماتی نیز برای خنثی کردن آن‌ها انجام داد (Hornblower 2011, 95-6). این نبرد سرانجام به شکست و عقب‌نشینی فیلیپ مقدونی منتهی شد، اما دو سال بعد، شاه بزرگ امتیازات سیاسی را که در پریئتوس و بیزانس به دست آورده بود، از دست داد یا به نقل از منابع به فیلیپ واگذار کرد (Saracinski 2012: 79). این احتمال وجود دارد که در این زمان میان فیلیپ و اردشیر سوم معاهده‌ای منعقد شده باشد (Hammond 1994: 130). پلوتارک اشاره می‌کند: اسکندر در دوران نوجوانی در غیاب فیلیپ از نمایندگان سرزمین پارس در دربار مقدونی پذیرایی کرد (Plut Alexander: V). هاموند این مساله را به نامه‌ای از داریوش سوم به اسکندر با اشاره به معاهده میان اردشیر اوخوس و فیلیپ مرتبط می‌داند (Hammond 1994: 130).

برخی از پژوهشگران معتقدند که قبل از شروع لشکرکشی سپاه مقدونی به تراکیه، فیلیپ و هخامنشیان پیمان عدم تجاوز را در پلا پایتخت مقدونیه امضا کردند و پادشاه هخامنشی نیز موافقت کرد که به تراکیه نرود و در مسائل داخلی فیلیپ دخالت نکند (Polyaenus 1994: 4.2.2). این پیمان در یک متن واحد و بسیار مشکوک آریان ذکر شده است که می‌گوید:

پس از نبرد ایسوس داریوش نامه‌ای به اسکندر فرستاد که در آن داریوش ادعا کرد که وقتی آرسس تاج و تخت را به دست آورد، فیلیپ اولین کسی بود که به او آسیب رساند و اسکندر هیاتی نزد پادشاه نفرستاد تا دوستی قدیمی آن‌ها و اتحاد منعقد شده بین اردشیر اوخوس و فیلیپ را تأیید کند (Arrian II. XIV).

صرفنظر از این مسائل باید گفت لشکرکشی چند ماهه توسط یک نیروی نسبتاً کوچک به سختی می‌توانست هخامنشیان را در آسیای صغیر به شکست وادارد. اما کاری که به همان اندازه برای تبلیغات مقدونیه در یونان آغاز شد، آزادسازی شهرهای یونانی در سواحل آسیای صغیر و جزایر فراساحلی بود و برای فیلیپ ابزاری مناسب جهت نشان دادن

وفاداری خود به آرمان‌هایی که در تأسیس و تعهد برای حمایت از صلح مشترک اعلام کرده بود، فراهم می‌کرد (Ellis 1976: 220). فیلیپ شاید صرفاً می‌خواست از هخامنشیان به دلیل کمکی که به اهالی پریئتوس و بیزانس در سال ۳۴۰ ق.م کرده بود، انتقام گیرد. ظاهراً اسکندر نیز در زمان داریوش سوم، اردشیر اوخوس را برای کمک به مردم پریئتوس مورد اتهام قرار داد که اعزام نیروها به تراکیه از سوی پدرش، در جهت انتقام از این حرکت بود (Arrian II. XIV؛ Worthington 2014: 104). اما همزمان با تصمیم فیلیپ برای لشکرکشی به آسیای صغیر اوضاع سیاسی شاهنشاهی هخامنشی چگونه بود؟

در این زمان شاهنشاهی هخامنشی با مشکلات داخلی عدیده‌ای روبرو بود؛ اردشیر اوخوس به‌دست باگواس خواجه به قتل رسید و آرسس به تخت پادشاهی رسید. آرسس نیز سلطنت کوتاهی داشت و توسط باگواس خواجه به‌قتل رسید و خواجه در ۳۳۶ ق.م داریوش سوم را به تخت شاهی نشاند (Kholod 2018: 409). تضعیف حکومت مرکزی با توجه به سردرگمی سلسله‌ای در دربار که با اعدام یا برکناری تعدادی از هخامنشیان بلندپایه دربار همراه بود و از سوی دیگر شورش‌هایی که در اقصی نقاط شاهنشاهی از جمله بابل، مصر و آسیای صغیر رخ داد، باعث یک گسست نسبی در قدرت هخامنشیان گردید (Chulev 2014: 57; Dusinger 2013: 14). در چنین وضعیتی بود که فیلیپ با تشکیل شورای کورنت در ۳۳۸ ق.م (دیاکونوف ۱۳۵۳: ۲: ۱۷۴) فرمان حمله به مستملکات هخامنشیان را در آسیای صغیر صادر کرد (Justin IX.5.1-6). کوک در اظهار نظری بی‌اساس از بی‌اطلاعی پادشاه هخامنشی از ماجرای شورای کورنت که در آن فیلیپ علیه پارسیان اعلام جنگ کرده بود، سخن می‌گوید (کوک ۱۳۸۳: ۳۸۸). بدون شک مساله‌ای به این مهمی از سوی شهربان‌های آسیای صغیر به‌دقت زیرنظر بود و به‌احتمال زیاد همان تحولات درباری منجر به عدم تصمیم‌گیری مناسب در مقابله با تهاجمات فیلیپ گردید.

به هر حال در پی برگزاری شورای کورنت، فیلیپ سپاهی مشتکل از ده هزار نفر را به فرماندهی پارمینون و آتالوس به آسیای صغیر فرستاد.^{۱۲} هنگامی که ارتش پارمینون از هلسپونت عبور کرد، برخی شهرهای آسیای صغیر علیه دولت‌های تحت‌الحمایه هخامنشیان قیام کردند. جزیره کوچک آبدوس (Abydos)، تندوس (Tendentious)، همراه با لسبوس (Lesbos) و خیوس (Chios) به سرعت از مقدونیه حمایت کردند (Ellis 1976: 220). این‌که فیلیپ تصمیم گرفت بلافاصله با ارتش کامل خود به آسیای صغیر حمله نکند و ابتدا یک لشکر پیشرو به آنجا بفرستد، باید اهدافی را که شاه مقدونی قصد داشت با فعالیت این

بازخوانی اهداف فیلیپ دوم مقدونی ... (غلامرضا عسکری و کلثوم غضنفری) ۲۰۳

نیروی اعزامی محقق کند، روشن می‌کند. متأسفانه به‌غیر از دیودور، منابع در این زمینه مطلبی ارائه نمی‌کنند. با این حال می‌توان نوشته دیودور را مبنی بر این که فیلیپ به افسران خود دستور داد تا شهرهای یونانی آسیای صغیر را آزاد کنند (دیودور، ۷۰۰.۱۵.۱۶)، به‌عنوان بازتابی از هدف رسمی لشکرکشی وی تلقی کرد. اهداف واقعی فیلیپ که با فرستادن گارد پیشرو قصد داشت به آن‌ها دست یابد، به‌نظر می‌رسد عمده‌تأ اقتصادی و در مرحله بعد نظامی بودند. همچنین مقدونی‌ها نیاز داشتند تا بر جزایر مجاور تسلط قاطع داشته باشند تا نه تنها ارتش اصلی را از تلاش برای تصرف آن‌ها رها کنند، بلکه ناوگان پارسی را از حداقل تعداد قابل توجهی نیرو (Hammond 1994: 167; McQueen 1995: 172)، یعنی همه پایگاه‌های دریایی هخامنشیان در دریای اژه که به‌لحاظ اقتصادی برای شاه بزرگ بسیار با اهمیت بود و می‌توانست ضربه بزرگی به شهربان‌ها وارد نماید، محروم کنند. با این وجود موفقیت‌های اولیه سپاه مقدونی در پی تثبیت قدرت داریوش سوم، از بین رفت و ممنون توانست با غلبه بر سپاهیان مقدونی همه شهرها به‌جز آیدوس را بازپس گیرد (Parpas 2013: 89).

پس از این زد و خوردها، فیلیپ در جشن عروسی به‌دست پوزانیاس به قتل رسید (نک. اومستد ۱۳۵۷: ۶۷۵-۶۷۶). محتمل‌ترین مظنون به قتل فیلیپ، داریوش سوم بود، که تهدید حمله مقدونی برای پادشاهی او بسیار نگران‌کننده بود (Hammond 1995: 169). نگرانی شدیدی را که داریوش به جاه‌طلبی‌های فیلیپ داشت، می‌توان از یکی از اولین اقدامات او پس از رسیدن به قدرت استنباط کرد. او به شهربان‌های خود در آسیای صغیر دستور داد تا با دموستنس ارتباط برقرار کنند و با دادن پول به وی و تحریک یونانیان به نبرد علیه فیلیپ، مانع از تهاجم فیلیپ به آسیای صغیر شوند. وقتی این نقشه شکست خورد، به‌احتمال به قتل فیلیپ^{۱۳} روی آورد. قتل فیلیپ می‌توانست چندین پیامد داشته باشد: اول این‌که اگر مرگ وی تهاجم را متوقف نمی‌کرد، حداقل آن را برای مدتی به تعویق می‌انداخت، همان‌طور که چنین شد. داریوش برای حل مشکلات داخلی و تثبیت قدرت خود به زمان نیاز داشت. دوم مرگ فیلیپ ممکن بود منجر به یک مبارزه خاندانی در مقدونیه شود که اسکندر ممکن بود در آن شکست بخورد و از سوی دیگر منجر به پاکسازی اشراف قدرتمند مقدونی نظیر آتالوس، پارمنیون و خاندان سلطنتی لیسه و حتی در خود خانواده سلطنتی (آمیتاس، کلثوپاترا و نوزادش) شود. سوم این‌که مرگ فیلیپ ممکن بود شورش دولت شهرهای یونانی را علیه مقدونیه به‌دنبال داشته باشد. چنان‌چه تبای طغیان

کرد و به دست اسکندر ویران گردید (Gabreil 2010: 241-242). لذا با توجه به مطالب فوق و خطرات روزافزون فیلیپ مقدونی برای شاهنشاه هخامنشی، اندیشیدن به نقش شاه بزرگ در قتل فیلیپ بیراه نمی نماید.

۶. نتیجه گیری

فیلیپ پس از قدرت یابی در مقدونیه و سرکوب مخالفان داخلی، در همان ابتدا برای گسترش قلمرو خود با دولت های آتن و اسپارت وارد منازعه شد و خیلی زود توانست آنان را تابع کند. با رویکردی که وی در مقابله با دولت های یونانی داشت، طبیعی بود که نخستین هدف وی تسلط بر محیط پیرامونی، یعنی تثبیت قدرت هژمونی مقدونیه بر یونان باشد. اما در ادامه راه مسائلی سبب گردید که هدف بعدی خود را به خارج از قلمرو مقدونی-یونانی گسترش بخشد.

سیطره بر یونان و صرف مبالغی هنگفت برای انقیاد یونانیان از یک سو و افزایش نیروهای نظامی شهرهای آتن و تبای از سوی دیگر، دولت مقدونیه را نیازمند تقویت ارکان اقتصادی جهت جلوگیری از فروپاشی زودرس خود کرد. از آنجایی که شهرهای یونانی (آتن، تبای و اسپارت) در این برهه زمانی به لحاظ اقتصادی در وضعیت خوبی قرار نداشتند، بدیهی است که یونان کفاف هزینه های نظامی و اقتصادی دولت نوپای مقدونیه را نداشت. بنابراین فیلیپ با سیاست ماهرانه ای که از دیرباز خطیبان یونانی به تبلیغ آن دامن زده بودند، توانست در شورای کورنت که بیانگر تثبیت قدرت و تصمیمات وی در یونان بود، دولت های یونانی را چه با زور و چه از روی اراده به بهانه انتقام از هخامنشیان در یونان با خود همراه و همیار کند. از این رو بود که شهرهای آسیای صغیر به ویژه شهرها و بنادر ساحلی مورد توجه وی قرار گرفت. به عبارت دیگر هدف دوم و اصلی وی در این زمینه محقق کردن تسخیر شهرهای یونانی آسیای صغیر برای به دست آوردن ثروت و قدرت بیشتر بود. این مساله جدا از مالیات و خراج خوبی که این شهرها به مقدونیه می پرداختند، به نوعی اعتبار و آوازه خوبی را در میان دولت های یونانی برای وی به ارمغان می آورد و در ادامه به تثبیت جایگاه وی می انجامید. بنابراین فیلیپ که در پی بهانه ای برای دست اندازی به مستعمرات هخامنشیان در آسیای صغیر بود، به فاصله کمی پس از کمک شاه بزرگ به آتن در تهاجم به پرینتوس، تصمیم به تسخیر شهرهای آسیای صغیر گرفت.

بازخوانی اهداف فیلیپ دوم مقدونی ... (غلامرضا عسکری و کلثوم غضنفری) ۲۰۵

در پی این رویدادها و به وجود آمدن منازعات درون درباری شاهنشاهی هخامنشی و از سوی دیگر از هم‌گیختگی نظارت دربار بر امور سیاسی شهران‌های آسیای صغیر، که بعضاً عده‌ای از آن‌ها را به پناهندگی و شورش علیه شاه بزرگ واداشته بود، فیلیپ مقدونی ترغیب شد تا به بهانه آزادسازی شهرهای یونانی از یوغ هخامنشیان و در اصل برای به‌دست آوردن ثروت شهرهای آسیای صغیر، نیروهایی را به فراسوی مرزهای مقدونیه یعنی آسیای صغیر اعزام کند. مسئله‌ای که البته با مرگ مشکوک وی که می‌توان به نقش شاه بزرگ در آن اندیشید، ناکام ماند.

پی‌نوشت‌ها

۱. به‌نظر داندامايف داریوش یکم پس از فتح سرزمین هند و آسیای صغیر، مقدونیه و تراکیه را تحت شهرانی اسکودرا در فهرست سرزمین‌های خود آورده است (داندامايف ۱۳۸۹: ۱۹۹).
۲. یونانیان را همواره Yauna- (یونانیان) نامیده‌اند (لوکوک ۱۳۹۷: ۱۵۶) در مورد معانی مختلف Yauna- نک. Tavernier, Iranica in the Achemmenid Period: 2007.
۳. (Paeonian)؛ سرزمین پائونی‌ها، شامل کل دره رود آکسیوس (واردار) و نواحی اطراف آن، در شمال یونان، مقدونیه و غرب بلغارستان کنونی واقع است (Encyclopaedia Britannica).
۴. آرگئوس (Argaeus) از پادشاهان مقدونی قبل از فیلیپ دوم بود که با کمک ایلپاتی‌ها، آمیتاس دوم را عزل و بر تخت مقدونی نشست. پس از مدتی آمیتاس با کمک تسالی‌ها وی را برکنار و از مقدونیه فراری داد. پس از مرگ آمیتاس وی برای به دست آوردن قدرت دوباره با حمایت آتن به مقدونیه لشکرکشی کرد که به قتل رسید (دیودور، ۵.۳.۱۶، ۴۳۳).
۵. Amphipolis، مستعمره‌ای بود که توسط آتنی‌ها در سال ۴۳۷ ق.م در محلی به نام انیا‌هودی (Ennea Hodoi) در کنار رودخانه استریمون تأسیس شد. این شهر به دلیل دارا بودن الوار برای کشتی‌سازی و معادن شمال، برای آتن اهمیت زیادی داشت (Lynette Gail 1994: 289).
۶. برای آگاهی درباره‌ی شورای آمفکتیونی نک. Peter. Londey, 1994: "Ancient Macedonia", 1-12.
۷. صلح فیلوکراتس یک اتحاد دفاعی بین آتن و مقدونیه بود که هر یک از طرفین باید آنچه را که در تصرف خود دارند، در اختیار خود داشته باشند (Moloey 2017: 181).
۸. کتیبه پاسخ به شهران‌ها (Reply to the Satraps Inscription) به زبان یونانی آتیک در قرن نوزدهم در آرگوس کشف شد. این کتیبه پاسخ به فرستاده‌ای از شهران‌های ناشناس پارسی را ثبت می‌کند با این محتوا که پارسیان باید از مداخله در صلح مشترک (میان یونانیان و فیلیپ مقدونی) خودداری کنند. این احتمال وجود دارد کتیبه در رابطه با شورش شهران‌های بزرگ در دوره اردشیر دوم باشد (Rop 2017: 306).

۹. فیلیپ به اندازه کافی ثروتمند بود. برای آگاهی درباره اقتصاد مقدونیه و فیلیپ نک: Hammond, 1995
۱۰. از دیدگاه بنگسون این شورش‌ها به معنای ضعف و زبونی قدرت قابل ملاحظه پارسیان در آناتولی بود (۱۳۸۴: ۳۲۴)
۱۱. آرتابازوس پس از یازده سال به وساطت متور اهل رودس که بعدها در فتح مصر کمک شایانی به اردشیر کرده بود، مورد عفو پادشاه قرار گرفت و به پارس بازگشت (برن ۱۳۸۷: ۴۵۵).
۱۲. پس از پیروزی نهایی فیلیپ بر یونان، مسأله دیگری نتوانست وی را از لشکرکشی به آسیا منصرف کند. از این رو شورا به درخواست وی برای لشکرکشی به آسیای صغیر موافقت و اختیاراتی به وی داد (Zahmt 2009: 25).
۱۳. گابریل معتقد است قتل فیلیپ به واسطه نفوذ دیرینه پارسیان در دربار مقدونی و تماس بین اشراف مقدونی و خانواده سلطنتی و ازدواج با شاهزادگان و اشراف پارسی هموار شد. از نظر وی هیچ کس در مقدونیه عجیب نمی‌دانست که شاه بزرگ ممکن است فیلیپ را به قتل برساند. فیلیپ نمایندگانی از شهرهای یونانی، دوستان پارسی و همچنین مقدونی‌های مهم را به این عروسی دعوت کرد. این اطلاعات به کارگزاران هخامنشی در دربار مقدونی این فرصت را داد تا وی را از طریق پوزانیاس به قتل برسانند (Gabreil 2010: 241).

کتاب‌نامه

- اومستد، آبرت تن ایک (۱۳۵۷)، تاریخ شاهنشاهی هخامنشی، ترجمه محمد مقدم، تهران: امیرکبیر.
- ایمان‌پور، محمدتقی (۱۳۹۳)، «تاریخ سیاسی هخامنشیان»، تاریخ جامع ایران، ۲، تهران، مرکز دایره‌المعارف بزرگ اسلامی.
- بدیع، امیرمهدی (۱۳۶۴)، یونانیان و بربرها؛ روی دیگر تاریخ، ترجمه احمد آرام، تهران: پرواز.
- برن، جی. آر (۱۳۸۷)، ایران و یونان، تاریخ ایران کمبریج ج ۲: دوره‌های ماد و هخامنشی، ترجمه تیمور قادری، تهران: مهتاب.
- بروسیوس، ماریا (۱۳۸۰)، شاهنشاهی هخامنشی، ترجمه هایده مشایخ، تهران: ماهی.
- بریان، پیر (۱۳۷۷)، تاریخ امپراتوری هخامنشی، ج ۲، ترجمه مهدی سمسار، تهران: زریاب.
- بنگسون، هرمان (۱۳۸۱)، یونانیان و پارسیان، ترجمه تیمور قادری، تهران: مهتاب.
- بویس، مری (۱۳۷۵)، تاریخ کیش زردشت، ج ۲، ترجمه همایون صنعتی‌زاده، تهران: توس.
- پیرنیا، حسن (۱۳۹۲)، تاریخ ایران باستان؛ از آغاز تا صدر اسلام، تهران: دبیر.
- رجبی، پرویز (۱۳۸۱)، هزاره‌های گمشده؛ از خشایارشا تا فروپاشی هخامنشیان، ۳، تهران: توس.
- داندامایف، محمد، ع. (۱۳۸۹)، تاریخ سیاسی هخامنشیان، ترجمه فرید جواهر کلام، تهران: فرزانه روز.

بازخوانی اهداف فیلیپ دوم مقدونی ... (غلامرضا عسکری و کلثوم غضنفری) ۲۰۷

دیودور سیسیلی (۱۳۸۴)، ایران و شرق باستان در کتابخانه تاریخی، ترجمه حمید بیکس شورکایی و اسماعیل سنگاری، تهران، جامی.

زرین کوب، عبدالحسین (۱۳۸۸)، تاریخ مردم ایران: ایران قبل از اسلام، کشمکش با قدرت‌ها، تهران، امیرکبیر.

دیاکونوف، ولادیمیر نیکالایویچ (۱۳۵۳)، تاریخ جهان باستان، ج ۲، ترجمه صادق انصاری و دیگران، تهران: اندیشه.

فرای، ریچارد نلسون (۱۳۹۶)، تاریخ باستانی ایران، ترجمه مسعود رجب‌نیا، تهران: علمی و فرهنگی.

کوک، جان مانوئل (۱۳۸۳)، شاهنشاهی هخامنشی، ترجمه مرتضی ثاقب‌فر، تهران: ققنوس.

کیتو، هافمری دیوی (۱۳۸۷)، یونانیان، ترجمه سیامک عاقلی، تهران: ماهی.

لوکوک، پی‌یر (۱۳۹۷)، کتیبه‌های هخامنشی، ترجمه نازیلا خلخالی، تهران: فرزانه روز.

هرودوت (۱۳۶۸)، تواریخ، ترجمه وحید مازندرانی، تهران: دنیای کتاب.

Anson, E. M. (2008). "Philip II and Transformation of Macedonia: A Reappraisal". In T. Howe and J. Reames (eds.), *Macedonian Legacies: Studies in Ancient Macedonian*.

Anson, E. M. (2013). *Alexander the Great: Themes and Issues*. London and New York: Bloomsbury.

Arrian (1884) "The Anabasis of Alexander." In *The Complete Works of Arrian*, Translated by A. Commentary, From the Greek of Arrian, London, Hodder and Stoughton

Badian, Ernest (1996) "Alexander the Great between the two Thrones and Heaven: Variations on an Old Theme". In; A. Small (ed.): *Subject and Ruler: The Cult of the Ruling Power in Classical Antiquity*.

Bernárdez, Borja Antela (2007). "Hegemonía y Panhelenismo: Conceptos Políticos en tiempos de Filipoy Alejandro", *Dialogues d'histoire ancienne* 33/2.

Bloedow E. (2003). Why did Philip and Alexander Launch a War against the, Persian Empire? In: *L'antiquité classique*, Tome 72.

Borza, Eugene N. (1990). *In the Shadow of Olympus: the Emergence of Macedon*, Published by: Princeton University Press.

Borza, Eugene N. (1999). *Before Alexander Constructing Early Macedonia*, Publication of the Association of Ancient Historians 6, and Regina Bocks Claremont California.

Briant, P. (2002). *From Cyrus to Alexander: A History of the Persian Empire*. Translated by P. T. Daniels. Winona Lake, in: Eisenbruns.

Brosius, M. (2003). 'Why Persia became the enemy of Macedon'. In W. Henkelman and A. Kuhrt (eds.), *a Persian Perspective: Essays in Memory of Heleen Sancisi*.

Brunt, P. A. (1965). "The Aims of Alexander". *Greece & Rome*, Second Series, Volume 12, Issue 2, *Alexander the Great* (Oct., 1965), 205-215.

- Buckler, John (1994). Philip II the Greeks and the King, Illinois Classical Studies 19.
- Cawkwell, G. (1978). Philip of Macedon, Publisher Faber & Fabe, London.
- Cawkwell, G. (2005). The Greek Wars: Failure of Persia, Oxford.
- Chulev, Basil (2014). Ancient Macedonia - The Rise of Macedon, Macedonia Cosmopolitana.
- Curtius Rufus, Quintius (1984). History of Alexander. Translated by John Yardley. London: Penguin.
- Dandamayev. M. A. (1986). "Artabazus". In: Encyclopaedia Iranica, available at: <https://iranicaonline.org/articles/artabazus-gk>
- Dusinberre, Elspeth. R. (2013). Empire, authority, and autonomy in Achaemenid Anatolia, Cambridge university press.
- Ellis, J. R. (1976). Philip II and Macedonian Imperialism. London: Thames and Hudson.
- Encyclopaedia Britannica" Paeonia"
- Errington, R. M. (1981). 'Alexander the Philhellene & Persia'. In H. J. Dell (ed.), Studies in Honour of C. F. Edson, 139–43. Thessaloniki: Institute for Balkan Studies.
- Errington, R.M. (1980). Reviewed Work: A History of Macedonia. Volume II. 550-336 B.C. by N.G.L. Hammond, G.T. Griffith, The Classical Review, New Series, Vol. 30, No. 1.
- Esposito, Gabriele (2022). The Macedonian Army of Philip II and Alexander the Great, 359–323 bc. Pen & Sword Military, Britain.
- Foster, Nicholas Ed. (2005). "The Persian policies of Alexander the Great: from 330-323 BC" LSU Master's Theses. 3315.
- Gabreil, Richard (2010). Philip II of Macedonia Published in the United States by Potomac Books, Inc.
- Griffith, G.T. (1979). G. T. Griffith, the Reign of Philip the Second, in: N. G. L. Hammond – G. T. Griffith, a History of Macedonia, II, and Oxford.
- Hammond N.G.L. (1994). Philip of Macedon, London.
- Hammond N.G.L. (1995). "Philip's innovations in Macedonian Economy" Symbolae Osloenses 70.
- Hammond, N.G.L.(1972). History of Macedonia, Vol. 1. London.
- Heckel, W. (1992). The Marshals of Alexander's Empire, London.
- Heckel, W. (2006). Who's who in the Age of Alexander the Great? Malden, MA, and Oxford: Blackwell Publishing.
- Hornblower, Simon. (2011). the Greek World 479 – 323 BC, Fourth Edition. New York, NY: Routledge.
- Hunt, P. (2010). War, Peace, and Alliance in Demosthenes' Athens. New York.
- Hunt, Peter (2010). War, Peace, and Alliance in Demosthenes' Athens, Cambridge.
- Kholod, Maxim. M. (2018). The Macedonian Expeditionary Corps in Asia Minor (336–335 BC), journal Klio.

- Kienast, Dietmar (1973). Philip II. Von Makedonien und das Reich der Achaimeniden, München, W. Fink.
- Londy, Peter. (1994). "Ancient Macedonia", An Australian Symposium, papers of the second International Congress of Macedonian Studies, The University of Melbourne.
- Low, Polly (2018). "Panhellenism without Imperialism? Athens and the Greeks before and after Chaeronea", *Historia* 67, the University of Manchester.
- Lynette Gail, Mitchell (1994). The Greeks and their foreign friendships, 435-336 BC, Durham theses, Durham University.
- McQueen E. I. (1995). Diodorus Siculus. The Reign of Philip II. The Greek and Macedonian Narrative from Book XVI. A Companion, Bristol.
- Moloney. E.P. (2017). "The compromise of kings: Philip II and Macedonian peace" Peace and Reconciliation in the Classical World, London.
- Moysey R.A. (1992). 'Plutarch, Nepos and the Satrapal Revolt of 362/1 B.C.', *Historia* 41.
- Müller, Sabine (2013). "A History of Misunderstandings? Macedonian Politics and Persian Prototypes in Greek Polis-centred Perspective", *Mesopotamia in the Ancient World, Proceedings of the Seventh Symposium of the Melammu Project Held in Obergurgl, Austria, November*.
- Olbrycht, Marek Jan (2010). "Macedonia and Persia". In book: A Companion to Ancient Macedonia.
- Parpas, Andreas P. (2013). Alexander the Great the Dissolution of the Persian Naval Supremacy 334-331 B.C, Dubai.
- Paspalas, S. (2006). 'The Achaemenid Empire and the Northwestern Aegean', *Ancient West and East* 5.
- Polyaenus. (1994). *Stratagems of War*, Vols. 1 and 2. Chicago: Ares Publishers.
- Roebuck, C. (1948). 'The Settlements of Philip II with the Greek States in 338 B.C.'. *Classical Philology*.
- Rop, Jeffrey (2017). "The Historical Context of the Reply to the Satraps Inscription" (IG IV 556) *Journal of Ancient History*.
- Sarakinski, Vojislav (2012), *whither the winds blow: Philip is Persian Policies, or the lack thereof*, Ziva Antika.
- Sarıkaya, Sevgi (2023). The roles of Artabazus II and his family. Mersin University Publication of the Research Center of
- Schachermeyr. F. (1973). Alexander der Grosse: Das Problem seiner Persönlichkeit und seines Wirkens. Vienna: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften.
- Schacter, D.L. (2001). *The Seven Sins of Memory: how the mind forgets and remembers*. Boston and New York.

- Seager, Robin and Christopher Tuplin (1980). "The Freedom of the Greeks of Asia", on the Origins of a Concept and the Creation of a Slogan Author(s): Source the Journal of Hellenic Studies, Vol. 100, and Centenary Issue.
- Seibert, J. (1998). "Panhellenischer' Kreuzzug, Nationalkrieg, Rachefeldzug oder Eroberungskrieg? - Überlegungen zu den Ursachen des Krieges gegen Persien", in W. Will (ed.), Alexander der Grosse. Eine Welteroberrung und ihr Hintergrund. Vorträge des Internationalen Bonner Alexanderkolloquium, Bonn.
- Spawforth, A.J.S. (2007). 'The Court of Alexander the Great between Europe and Asia', in A.J.S. Spawforth (ed.), the Court and Court Society in Ancient Monarchies, Cambridge, (ed.), the Court and Court Society in Ancient Monarchies, Cambridge.
- Stylianou, P.J. (1994). "The Pax Macedonia and the freedom of the Greeks of Asia", Aeykqeia, Epeteris (Cyprus Research Centre) vol.20.
- Tarn, William Woodthorpe (1948). Alexander the great. Published by Cambridge University Press.
- Walbank, F.W. (1992). The Hellenistic World. Cambridge: Harvard University Press.
- Wieshöfer, J. (1993). Das antike Persien von 550 v. Chr. bis 650 n. Chr Zurich: Artemis & Winkler.
- Worthington, Ian (2014). By the Spear: Philip II, Alexander the Great, and the Rise and fall of the Macedonian Empire, Oxford.
- Xenophon. Hellenika. (2009). the Landmark Xenophon's Hellenika. Edited by Robert B. Strassler. Translated by John Marincola. New York: Pantheon Books.
- Zahrnt Michael (2009). "The Macedonian Background" in W. Heckel and L.A. Tritle (eds.), Alexander the Great. A New History Oxford.